

УДК 342.52

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.21>

УТВЕРДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ПАРЛАМЕНТАХ СВІТУ ТА УКРАЇНИ

Білокурска О.В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1005-2165>
e-mail: o.biloskurska@chnu.edu.ua

Білокурска О.В. Утвердження гендерної рівності в парламентах світу та України.

Стаття присвячена дослідженню питання утвердження гендерної рівності в парламенті України та інших країнах світу. Увага до такої проблеми зумовлена тим, що Україна, як правова держава, взяла на себе зобов'язання розвивати державну політику з урахуванням гендерних аспектів. Це відображено у впровадженні стандартів міжнародного законодавства, імплементуючи їх у національне законодавство, державні програми з реалізації гендерної рівності тощо. Автор звертає увагу, що особливо важливим стає врахування гендерних аспектів у парламентській діяльності. Парламент як законодавчий орган має суттєвий вплив на формування політики, прийняття стратегічних рішень, рівень ефективності вирішення ключових питань. Гендерно збалансований склад парламенту є гарантією того, що рішення відображатимуть різні погляди та потреби жінок та чоловіків, результатом чого є прийняття більш об'єктивних, раціональних та компромісних рішень, які враховують політичну, економічну, соціальну та культурну складову суспільства. Проаналізовано, що рівне представництво жінок і чоловіків у парламенті країни є важливим показником ступеня вирішення гендерних проблем у суспільстві. Наголошується, що ініціатива запровадження гендерної рівності в парламенті виступає не просто як інструмент політичного розвитку, але й як ключовий елемент формування нового мислення та гендерної свідомості.

Популяризуючи концепцію гендерної рівності, парламент виступає як катализатор змін в уявленні про ролі жінок та чоловіків в суспільстві. Шляхом активного підтримання та підвищення участі жінок у політиці та управлінні, в суспільстві вибудовується новий погляд і сприйняття жінки та розширення її можливостей у всіх сферах життя включаючи науку, економіку, культуру і першочергово соціальну сферу.

В статті зазначається, що на збільшення участі жінок у політичному житті країни впливають гендерні квоти, що передбачені виборчим законодавством, головною метою яких є сприяння змінам у гендерному балансі в суспільстві, а не лише тимчасове збільшення кількості жінок в парламенті.

Ключові слова: гендерна рівність, Верховна Рада України, парламент, паритетний парламент, гендерна збалансованість, паритетна демократія, гендерна квота, гендерні нерівності.

Biloskurska O. Approval of gender equality in parliaments of the world and Ukraine.

The article is devoted to the study of the issue of gender equality in the parliament of Ukraine and other countries of the world. Attention to such a problem is conditioned by the fact that Ukraine, as a legal state, has undertaken to develop state policy taking into account gender aspects. This is reflected in the implementation of the standards of international legislation, implementing them in national legislation, state programs for the implementation of gender equality, etc. The author draws attention to the fact that it is especially important to take into account gender aspects in parliamentary activity. Parliament as a legislative body has a significant influence on policy formation, strategic decision-making, and the level of efficiency in solving key issues. A gender-balanced composition of the parliament is a guarantee that decisions will reflect the different views and needs of women and men, resulting in more objective, rational and compromise decisions that take into account the political, economic, social and cultural composition

of society. It was analyzed that the equal representation of women and men in the country's parliament is an important indicator of the degree of solving gender problems in society. It is emphasized that the initiative to introduce gender equality in the parliament acts not only as a tool of political development, but also as a key element in the formation of new thinking and gender consciousness.

By popularizing the concept of gender equality, the parliament acts as a catalyst for changes in the perception of the roles of women and men in society. By actively supporting and increasing the participation of women in politics and management, a new view and perception of women is being built in society and the expansion of her opportunities in all spheres of life, including science, economy, culture and primarily the social sphere.

The article notes that the increase in women's participation in the country's political life is influenced by gender quotas provided for in the electoral law, the main purpose of which is to promote changes in the gender balance in society, and not just a temporary increase in the number of women in parliament.

Key words: gender equality, Verkhovna Rada of Ukraine, parliament, parity parliament, gender balance, parity democracy, gender quota, gender inequalities.

Постановка проблеми. Гендерна ситуація в Україні істотно відображається через структуру влади та механізми її формування і реалізації. На сьогодні впровадження гендерного підходу у сфері державно-політичної діяльності є вагомим чинником у процесі гендерних перетворень. Такий чинник є переконливим свідченням того, що подальший розвиток у гендерній сфері сприятиме максимізації можливостей в Україні для активної інтеграції в Європейське співтовариство як сучасної розвиненої держави з виокремленим гендерним аспектом.

Стан опрацювання проблематики. Теоретичні та практичні аспекти, присвячені проблематиці гендерної рівності і, зокрема, в політичній сфері, висвітлювали у своїх працях такі вчені, як: Н. Баласинович, Т. Говорун, В. Гошовська, Н. Грицяк, О. Кікінежді, В. Кравець С. Палм'єрі, Н. Ларіна, Т. Мельник, Ю. Саєнко, В. Святненко, О. Ярош та інші. Потребують більш детального наукового опрацювання питання утвердження гендерної рівності в діяльності парламентів світу та України, що на сьогоднішній день представлено здебільшого на рівні аналітичних доповідей чи звітів.

Метою статті є висвітлення питань щодо утвердження та переваг гендерної рівності в парламентах світу та України.

Виклад основного матеріалу. Згідно з Конституцією України, рівність прав жінки і чоловіка забезпечується, зокрема, наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній діяльності [1]. При цьому, за даними звіту Всесвітнього економічного форуму, Україна посідає 66-е місце зі 146 в рейтингу гендерної рівності, а в сфері політичних можливостей для жінок – 87-е місце [2]. Для порівняння, згідно аналогічного звіту Всесвітнього економічного форуму за 2021 рік в рейтингу гендерної рівності Україні відводилося 74-е місце зі 156, а щодо політичних можливостей для жінок – 103-е місце [3].

Зауважимо, що з метою належного функціонування державного механізму на різних рівнях необхідно включити гендерний компонент у формування такого державного механізму. Гендерний компонент розглядається як необхідна складова стратегічного планування та прийняття рішень на всіх рівнях влади. Враховуючи різні потреби, інтереси та перспективи жінок та чоловіків, гендерно-збалансований підхід впливає на ефективність реалізації питань органами державної влади та місцевого самоврядування, а також реалізації різноманітних програм як на державному, так і на місцевому рівнях. Поєднуючи різноманітність досвіду у політичній та іншій площинах як жінок, так і чоловіків, можна забезпечити більш глибокий аналіз суспільних викликів і знайти більш збалансовані рішення при вирішенні питань державного чи місцевого значення.

Так, згідно досліджень Міжпарламентського союзу (МПС), жінки-депутатки традиційно ставали основними рушійними силами у зміні законодавства та політики щодо гендерної рівності. Закони, які захищають від дискримінації у всіх сферах життя, а також ті, які розширюють права жінок, часто ухвалюються завдяки зусиллям жінок зробити їх пріоритетом політичного порядку денного [4, с. 6].

У Верховній Раді України, як законодавчому органі влади, приймаються ключові рішення, що впливають на різні сфери суспільства. Гендерно збалансований склад парламенту допомагає впроваджувати більш різноманітні та прогресивні підходи до розробки, обговорення та прийняття законів України, тобто забезпечує відображення різних поглядів, досвіду та потреб у законотворчому процесі. Крім того, підтримка гендерної рівності в парламенті сприяє створенню більш справедливого та репрезентативного суспільства. Жінки і чоловіки мають різний досвід та ставлення до

багатьох питань і їх спільна участь в законотворчому процесі доповнює один одного, що допомагає зменшити ймовірність прийняття односторонніх рішень та сприяє більш глибокому аналізу та обговоренню проблем.

Ефективна робота парламенту багато ще в чому залежить від проведення виборів, коли на належному рівні повинна забезпечуватися гендерна рівність. «Участь у виборах, як пасивна, так і активна, є одними з найважливіших напрямів самотворення чоловіком і жінкою своєї гендерної сутності, політичного самовизначення статі й гендерно свідомого політичного середовища. Вибори детермінуються гендерним статусом їх учасників, гендерною ієрархією в суспільстві, моделями гендерної поведінки громадян, гендерною належністю виборців, вбудованою в структуру всіх інститутів поряд з національною і класовою належністю, яка, відповідно, задає тональність у системі реальних соціальних відносин «панування – підкорення». Усе це позначається на результатах виборів ... до парламенту...», звертає увагу Т. Мельник [5, с. 235].

Як наголошує Н. Баласинович, «Останнім часом в усьому світі набуває популярності принцип паритетної демократії, в основі якої визнання того, що людство складається з представників двох статей – жінок і чоловіків, і що їх внесок у розвиток демократії є однаковим. Для досягнення гендерного балансу необхідно мати дієвий механізм забезпечення рівноправності. А це залежить від ситуації, що складається в кожній країні» [6, с. 32]. Так, «більше половини жінок-депутатів у парламенті лише в двох країнах – Болівії і Руанді. У Руанді всього 80 парламентаріїв, із них 49 – жінки (61,3%), у Болівії зі 130 депутатів – 69 жінок (53,1%)» [7].

Разом з тим, якщо проаналізувати гендерний склад парламентів в світовому масштабі, то побачимо, що все ще існує кількісна перевага чоловіків у складі парламентів по відношенню до жінок. «Понад 40% жінок засідають у парламентах: Швеції (164 жінки з 349, 47%), Бельгії (61 жінка з 150, 40,7%), Португалії (92 жінки з 230, 40%), Норвегії (70 жінок зі 169, 41,4%), Іспанії (154 жінки із 350, 44%), Швейцарії (83 жінки з 200, 41,5%), Македонії (48 жінок зі 120, 40%) тощо. Така тенденція зумовила виникнення дослідження терміну «паритетний парламент». Паритетний парламент – це парламент, у складі якого досягнуто (або майже досягнуто) гендерну рівність 50/50 [8, с. 15]. Понад 30% жінок у переважній більшості парламентів країн Європи: Німеччина (31,2%), Велика Британія (33,8%), Італія (35,7%), Франція (39,5%), Австрія (39, 3%), Ісландія (38,1%), Люксембург (30%), Сан-Марино (31,7%), Сербія (37,7%), Косово (32,5%), Нідерланди (31,3%) та інші. Понад 20% жінок в парламенті Румунії (31,9%), Канади (29%), Литви (24,1%), Ірландії (20,9%), Албанії (29,5%), Боснії і Герцеговини (21,4%), Чехії (22,5%), Молдови (24,8%), Чорногорії (29,6%), Польщі (28,7%), Ізраїлю (23,3 %) та інших» [7].

І хоч парламент України ще далекий від гендерної збалансованості, але тенденція обнадіює. До Верховної Ради 1-го скликання було обрано лише 13 жінок (3% від усіх представників парламенту). А у Верховній Раді 9-го скликання цей показник зріс до 21%. Це позитивна тенденція та результат спільних зусиль багатьох організацій, рухів за рівні права чоловіків і жінок та самих депутаток, зазначає постійна представниця Програми розвитку ООН в Україні Дафіна Герчева [9].

Зауважимо, що жінки в керівництві парламенту України з'явилися тільки у восьмому скликанні, а саме, заступник Голови парламенту – Оксана Сироїд, надалі першим віцепікером стала Ірина Герщенко. У теперішньому скликанні Верховної Ради України – заступник спікера Олена Кондратюк.

Відзначимо, що в Виборчому кодексі України передбачені гендерні квоти на рівні 40%: в кожній п'ятірці виборчого списку повинні бути як чоловіки, так і жінки, що на наступних виборах до Верховної Ради України сприятиме врегулюванню питань гендерної рівності.

Доцільно зазначити, що гендерні квоти є важливим інструментом, спрямованим на збільшення участі жінок у політичному житті країни. Суть їх полягає у встановленні певного відсотка місць на виборних посадах, які відводяться жінкам. Це може бути законодавчо встановленою кількістю місць чи іншими механізмами, що забезпечують більшу представленість жінок на виборних посадах.

Сутність гендерних квот полягає не лише в забезпеченні більшої участі жінок у владних органах, але й у виправленні існуючих гендерних нерівностей. Цей механізм є тимчасовим заходом, що спрямований на забезпечення рівних можливостей між чоловіком та жінкою у політичному житті та створює можливість для жінок здобути досвід та отримати вплив на прийняття рішень на рівні, де раніше жінки були менше представлені.

Проте головною метою гендерних квот є сприяння змінам у гендерному балансі в суспільстві, а не лише тимчасове збільшення жінок в політичному житті країни. З часом, в процесі розвитку

гендерної свідомості та культури, коли буде досягнуто більшого рівня рівноправ'я та рівних можливостей для жінок і чоловіків, потреба у гендерних квотах може зникнути. Це може статися як формально, шляхом внесення змін до законодавства, так і фактично, через зміни в усвідомленні ролі жінок і чоловіків у суспільстві.

Як звертають увагу у спеціальній юрилічній літературі: «У світі існує різне ставлення до квотування й резервування місць в органах влади. Противники гендерних квот стверджують, що їх упровадження є явищем «недемократичним»; не відбиває волевиявлення народу; є створенням переваг-можливостей для жінок. Інші стверджують, що система квот є перешкодою на шляху жінок до парламенту, бо вони не можуть «перескочити» поставлений квотою ліміт. Та слід мати на увазі, що квоти є тимчасовим заходом, доки не буде подолана гендерна віддаленість, по-перше, і, по-друге, квоти тією ж мірою є способом долання переваг-можливостей чоловіків» [8, с. 18].

Позитивні результати введення квотування кількості жінок у парламентах багатьох провідних країн світу свідчить про активну участь останніх не тільки у вирішенні питань освіти, медицини, культури, а й можливості впливати також на рішення стосовно бюджету, власності, інфраструктури тощо. Збільшення лише самого представництва жінок в парламенті не достатньо. Ключове питання, хто і як ухвалюватиме рішення на рівні держави і громади.

З тією метою, щоб парламент України став прикладом гендерного паритету фахівці пропонують «переглянути принципи, на яких працює Апарат Верховної Ради і сам Парламент, перейти до ухвалення гендерно-орієнтованих законопроектів, формувати парламентські Комітети таким чином, щоб жінки на рівні з чоловіками ухвалювали ключові рішення... Важливо також у перспективі досягти паритетного становища жінок та чоловіків при формуванні Комітетів Верховної Ради України. Серед 23 Комітетів у парламенті IX скликання лише 5 очолюють жінки» [9].

Висновки. Отже, узагальнюючи вищевикладене зазначимо, що забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків у процесі ухвалення рішень державного значення сприяє зміцненню демократії, підвищенню довіри до владних інституцій і сприяє створенню суспільства, яке враховує і поважає права та потреби всіх громадян, незалежно від їх статі.

Забезпечення гендерної рівності у парламенті України матиме вагомий вплив на соціальний, економічний та політичний розвиток суспільства, сприяючи більш справедливому і збалансованому прийняттю рішень, оскільки буде надана можливість різним групам суспільства мати голос у процесі прийняття рішень. Окрім того, такі рішення будуть більш раціональні та обґрунтовані, оскільки гендерна рівність в парламенті забезпечує різносторонній підхід до питань та ширший спектр поглядів і досвіду та унеможлиблює прийняття однобічних рішень.

Гендерно рівний парламент може більше уваги приділяти гендерній політиці та програмам, спрямованим на покращення статусу жінок в суспільстві, законодавчому врегулюванню та запобіганню насильству щодо жінок, а також забезпеченню підтримки жертв насилля серед жінок.

Запровадження гендерної рівності в парламенті може слугувати платформою для підвищення гендерної свідомості в суспільстві, популяризуючи ідеї гендерної рівності та ролі жінок у політиці та управлінні, підтримці прав жінок та рівних можливостей, що матиме позитивний вплив, в першу чергу, на розвиток соціальної сфери в країні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.08.2023).
2. Global Gender Gap Report 2023. Insight report. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf?_gl=1*1g71dinx*_up*MQ..&gclid=Cj0KCQjwoeemBhCfARIsADR2QCux1gDFY5Go8vZ5otdL9Cb_Cj2a9Ot__GsqUwtiG7geIGAsWSl6nUoaAslWEALw_wcB (дата звернення 15.08.2023).
3. Global Gender Gap Report 2021. Insight report. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf (дата звернення 15.08.2023).
4. Оцінка гендерної чутливості парламентів. Посібник для самооцінки. Міжпарламентський союз. 2016. 39 с.
5. Мельник Т.М. Гендер у політиці. Основи теорії гендеру: навчальний посібник. Київ: К.І.С. 2004. С. 219–265.

6. Баласинович Н.О. Гендерна демократія: особливості становлення в Україні // *Науковий журнал «Політикус»*. 2020. Вип. 5. С. 29–34.
7. Скільки депутатів-жінок у парламентах світу. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/12/infografika/polityka/skilku-deputativ-zhinok-parlamentax-svitu> (дата звернення 15.08.2023).
8. Основи гендерної політики в парламентській діяльності: навчальний посібник / Автор.колектив В.А. Гошовська, Н.Б. Ларіна, В.В. Святненко/ за заг. ред. В.А. Гошовської. К.: НАДУ. 2011. 100 с.
9. Дафіна Герчева, Олена Кондратюк Чи стане Парламент прикладом для покоління рівності? URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/blog> (дата звернення 15.08.2023).